

Patrycja Knast

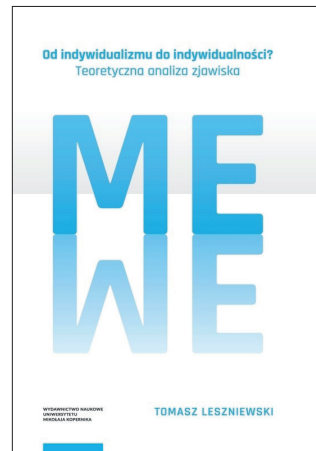
(Toruń)

<https://orcid.org/0000-0001-9426-1268>

JEDNOSTKA – SPOŁECZEŃSTWO – KULTURA

Tomasz Leszniewski, *Od indywidualizmu do indywidualności? Teoretyczna analiza zjawiska*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2017, ss. 237

Hasła: „bądź sobą”, „bądź indywidualistą” są wyrazem, jak się zdaje, dominującego w kulturze trendu, który kładzie nacisk na jednostkę i jej styl życia. Jest to zauważalne w reklamach telewizyjnych, prasowych czy tych widocznych w przestrzeni miejskiej. Producenci różnych produktów spożywczych, artykułów przemysłowych oraz samochodów osobowych sugerują niejako, że wraz z nabyciem danego towaru konsument stanie się „bardziej sobą”. Podobnie jest również w innych gałęziach ekonomii, gdzie wykorzystując najnowsze osiągnięcia technologiczne, personalizuje się ogłoszenia, na podstawie dotychczasowych wyników wyszukiwania w przeglądarce internetowej, zachęcające do zakupu pewnych towarów i usług. Nie tylko handel detaliczny odwołuje się do wymienionych powyżej haseł. W analogiczny sposób działają także usługi medyczne, oferując pakiety badań skierowane do konkretnej płci, grupy wiekowej lub klasy społecznej. Wymienić tu można również działania ośrodków terapeutycznych oraz doskonalenia osobistego, które głoszą ideę samorozwoju, odczytywania na nowo własnej biografii, uczyć efektywnie gospodarować czasem itd. Scharakteryzowane tutaj zjawiska, miesz-

czące się w trendzie indywidualizacji przyjmowanych przez jednostkę postaw oraz systemów wartości, w literaturze przedmiotu nazywa się kulturą indywidualizmu (por. np. Jacyno 2007).

Indywidualizm, czy szerzej kulturę indywidualizmu, można wpisać w szereg zmieniających się interakcji społecznych, odzwierciedlanych w badaniach z zakresu socjologii, np. problematykę pokoleniowości. Wiąże się to ze zmianami w strukturach grupowych, ich trwałości oraz sposobach i możliwościach oznaczania i tym samym z przekształceniem dotychczasowych analiz, formułowaniem nowych pytań badawczych. W kulturze indywidualizmu zdają się dominować formy nakierowane na jednostkę, której przynależność określana jest na podstawie różnych działań, w tym marketingowych. Takim działaniom podlega także tematyka pokoleniowości – częste jest kreowanie pokolenia jako korelowanego z wybranym produktem/usługą, co ewokuje efemeryczne twory, ale osłabia możliwości eksplanacyjne terminu „pokolenie”.

Kultura indywidualizmu, jak została scharakteryzowana powyżej, w swoim obszarze tematycznym mieści zagadnienia związane z socjologią zmian społecznych, ekonomią, psychologią, religią oraz polityką. Są to więc te płaszczyzny, w których jednostka dotychczas stykała się ze społeczeństwem i przez jego pryzmat definiowała siebie, co przyczynia się do redefiniowania przez indywidualność jej struktur wewnętrznych i kompetencji społecznych. Wydaje się także, że przeniesienie nacisku ze społeczeństwa na jednostkę może zubożyć jej interakcje społeczne oraz utrudniać cykliczne odtwarzanie się struktur mikro- i makrospołecznych. Jak zobaczymy poniżej, propozycja teoretyczna toruńskiego socjologa zdaje się odchodzić od „wrzucania do jednego worka” wielu zjawisk powiązanych w różnym stopniu z indywidualizmem na rzecz teorii indywidualności jako jednostki kształtującej stosunki społeczne wokół niej oraz będącej świadomej swojej jaźni.

Propozycja, jaką przedłożył Tomasz Leszniewski w książce „Od indywidualizmu do indywidualności? Teoretyczna analiza zjawiska analizuje”, omawia tę niewątpliwie ważką problematykę badawczą od strony teoretycznej. Poszukiwanie adekwatnych narzędzi teoretycznych jest ważne, gdyż będą one analitycznie przydatne w ustalaniu roli indywidualności w środowisku społecznym oraz kształtowaniu się jej samej.

Tomasz Leszniewski jest adiunktem zatrudnionym w Katedrze Jakości Życia i Socjologii Stosowanej w Instytucie Socjologii na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Zainteresowania badawcze dra T. Leszniewskiego koncentrują się wokół problematyki tożsamości i indywidualności współczesnego człowieka oraz teorii socjologicznej. T. Leszniewski jest autorem dwóch monografii: „Tożsamość jednostki w zmieniającym się społeczeństwie” (Toruń, 2008) oraz recenzowanej „Od indywidualizmu do indywidualności? Teoretyczna analiza zjawiska” (Toruń, 2017). Publikował artykuły w czasopismach

(m.in.: „Studia Socjologiczne”, „Człowiek i Społeczeństwo”, „Kultura i Edukacja”, „Forum Edukacyjne”) oraz pracach zbiorowych (m.in. „Ryszard Borowicz. Wspomnienie”, red. A. Karwacki, Toruń 2016; „Odkrywając współczesną młodzież. Studia interdyscyplinarne”, red. M.I. Dąbkowska, Toruń 2015; „Problemy tożsamościowe. Symboliczno-interakcyjny wymiar konstruowania ładu i nieładu społecznego”, red. K.T. Konecki, A. Kasperczyk, Łódź 2010). Tytuł naukowy doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie socjologia otrzymał na podstawie dysertacji „Ufność i ryzyko. Tożsamość jednostki w zmieniającym się świecie” w roku 2005. Rozprawa napisana została pod kierunkiem prof. dra hab. Ryszarda Borowicza.

Monografia „Od indywidualizmu do indywidualności? Teoretyczna analiza zjawiska” została wydana nakładem Wydawnictwa Naukowego UMK. Składa się ona ze wstępu, czterech części oraz wniosków zatytułowanych „Zamiast zakończenia”. Interesująca jest okładka książki, która jednoznacznie przywołuje skojarzenia związane z podejmowaną w niej problematyką. Lustrzane odbicie niebieskiego ME (indywidualność) przechodzi w bladoniebieskie WE (społeczeństwo). Granice pomiędzy wyrazami są wyraźnie zaznaczone, chociaż stykają się ze sobą – co wskazuje na oddziaływania zachodzące pomiędzy jednostką i społeczeństwem.

W rozdziale pierwszym „Oblicza indywidualizmu – kwestie wprowadzające” autor omawia genezę zjawiska indywidualizmu, ukazując jego złożoność. Charakteryzując trzy nurty: niemiecki, francuski, anglosaski (brytyjski i amerykański), omawia różnice intelektualne i kulturowe między nimi. Następnie przedstawiono nowoczesną i ponowoczesną wersję indywidualizmu oraz indywidualizm jako formę postrzegania świata.

W rozdziale drugim „Oswajanie z indywidualnością” czytelnik jest wprowadzany w problematykę socjologicznego stosunku do indywidualności (np. koncepcja indywidualność *versus* społeczeństwo). Przegląd ten czyniony jest przez autora w oparciu o klasyczną myśl socjologiczną, która kształtowała różne paradygmaty w nauce o społeczeństwie. Wybrane teorie miały zbliżyć czytelnika do problematyki indywidualnego czynnika w procesach społecznych.

W rozdziale trzecim „Indywidualność w perspektywie teoretycznej – próba systematyzacji” podjęto próbę rekonstrukcji kategorii indywidualności Jana Szczepańskiego (zob. również Szczepański 1988):

Uwagę zwraca przede wszystkim podstawowe założenie tej koncepcji, że indywidualność w dotychczasowych rozważaniach naukowych w obszarze różnych dyscyplin nie została dogłębnie zbadana. Za powód można uznać konieczność pewnego rodzaju balansowania między możliwościami poznawczymi nauki (np. metoda, język) możliwością wniknięcia w istotę badanego problemu. Zatem podjęta próba rekonstrukcji koncepcji indywidualności wymaga również koniecznej syntezy z wybranymi teoriami socjologicznymi. Istotną rolę w tym procesie odegrała propozycja teoretyczna Margaret Archer oraz Jeana-Clau-

de'a Kaufmanna, które w poczuciu autora książki pozwoliły na pogłębioną analizę badanego problemu oraz uczyniły możliwym „nawiązanie łączności” między propozycją Jana Szczepańskiego a nurtami współczesnej socjologii¹.

W rozdziale czwartym „Indywidualizm bez indywidualności? Kategoria indywidualności jako narzędzie krytycznej refleksji” omawiana jest koncepcja zaproponowana przez Jana Szczepańskiego wraz z rozszerzeniem jej o elementy pochodzące ze współczesnych rozważań teoretycznych. Autor wskazuje również na jej możliwości interpretacyjne związane ze zjawiskiem indywidualności w kulturze oraz szczególną rolę jednostki jako tej, która posiadając swój wewnętrzny świat, tworzy życie społecznie i w nim uczestniczy.

W części „Zamiast zakończenia”, pytając o socjalizację w warunkach indywidualizacji społecznej, Tomasz Leszniewski rozważa zmianę, jaka zachodzi w socjalizacji jako zjawisku łączącym jednostkę ze społeczeństwem, pyta, „czy dokonujący się obecnie proces socjalizacji współczesnego człowieka prowadzi do jego uspołecznienia”².

Jest to wartościowa publikacja, która zwraca uwagę na ważny element nauk społecznych: indywidualność wraz z jej mocą sprawczą, przyczyniającą się do tworzenia grup społecznych różnej wielkości (mikro, makro). Autor podkreśla wewnętrzną gotowość indywiduum do bycia w relacjach społecznych oraz jego kształtowanie się pod ich wpływem. Istotnie, propozycja teoretyczna T. Leszniewskiego ukazuje, iż kultura indywidualizmu nie może istnieć w oderwaniu od jednostki ani społeczeństwa – przepływ relacji jest trwałym elementem kształtowania się obu struktur. Wydaje się, że przedstawiona tutaj książka pogłębia socjologiczną refleksję nad dwoma zjawiskami: kulturą indywidualizmu oraz jednostką, osadzając tę drugą poza dychotomicznym ujęciem jednostka – społeczeństwo. Wprowadza tym samym koncepcję indywidualności jako „łącznika” w tym dualizmie.

Przeglądając książkę Tomasza Leszniewskiego z perspektywy redakcyjnej, dostrzec można, że Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika dołożyło wszelkich starań, aby jakość edycji była wysoka, niemniej pozycja nie jest wolna od potknięć (cztery pomyłki o charakterze edycyjnym (s. 95, 96, 98, 220) nie utrudniają jednak lektury).

Podsumowując, recenzowana monografia wnosi istotny wkład w rozwój teoretyczny w zakresie badań nad kulturą indywidualizmu. Autor zwraca w niej uwagę na wielość nurtów w jej obrębie. Przedstawia interesującą koncepcję teoretyczną, którą można spróbować wykorzystać w badaniach empirycznych, i która stanowi inspirację do pogłębienia rozważań w tym obszarze tematycznym oraz w pokrewnych.

¹ Leszniewski 2017, s. 12-13.

² Ibidem, s. 14.

Bibliografia

- Jacyno M. 2007, *Kultura indywidualizmu*, Warszawa.
- Leszniewski T. 2008, *Tożsamość jednostki w zmieniającym się społeczeństwie*, Toruń.
- Leszniewski T. 2017, *Od indywidualizmu do indywidualności? Teoretyczna analiza zjawiska*, Toruń.
- Odkrywając współczesną młodzież. *Studia interdyscyplinarne 2015*, red. M.I. Dąbkowska, Toruń.
- Problemy tożsamościowe. Symboliczno-interakcyjny wymiar konstruowania ładu i nieładu społecznego 2010, red. K.T. Konecki, A. Kasperczyk, Łódź.
- Ryszard Borowicz. *Wspomnienie 2016*, red. A. Karwacki, Toruń.
- Szczepański J. 1988, *O indywidualności*, Warszawa.